

JOSÉ VAN DEN ELZEN

DORENWEERD COLLEGE, DOORWERTH

Lesontwerp voorbereiden groepsmondenling literatuur 5H en 6V

Als onderdeel van het schoolexamen voeren leerlingen een thematisch gesprek in een tweetal of drietal over drie á vier gelezen werken die alle leerlingen binnen de groep hebben gelezen. Het gesprek vindt plaats eind maart, met twee examinatoren. In de voorbereidingsfase passen leerlingen exploratieve vaardigheden en hun inzicht in literaire technieken toe.

Eindtermen

8: De leerling voert gesprekken om tot kennisopbouw, begrip of een aanpak te komen.

16: De leerling toont inzicht in het gebruik van literaire middelen bij de interpretatie van literaire teksten.

18: De leerling legt verbanden tussen literatuur, maatschappij en cultuur.

Sterk

De lesopbouw biedt een inzichtelijke demonstratie van samenhangend onderwijs Nederlands, want de literaire beoordeling, interpretatie, beleving en analyse worden zinvol gekoppeld aan een exploratieve dialoog.

De voorbeelden van conceptmappen zijn rijk en tonen hoe leerlingen op basis van de instructie inhoudelijk zinvolle gesprekken kunnen voeren. Dit zijn voorbeelden van een goede praktijk in de klas, omdat ze tonen hoe de leerlingen afstand kunnen nemen van een werk en tegelijkertijd, over sociale en historische ruimte heen, intertekstuele verbanden kunnen onderscheiden. Dat de leerlingen die gesprekken kunnen voeren met literaire technieken, toont een kennisrijke benadering van deze les. Het feit dat leerlingen zelf hamvragen bedenken bij de literaire teksten, verrijkt de inhoudelijke analyse en zet hen aan om op metacognitief vlak over literatuur te reflecteren.

De combinatie van creatief aan de slag gaan met een literaire mindmap en een exploratief groepsgesprek is een krachtige combinatie die leerlingen aanzet tot actief meedoen en nadenken over literatuur. Die twee elementen maken deze lessenserie interessant en voor leerlingen motiverend. De eindtermen worden op een logische manier in samenhang gepresenteerd.

Een potentieel interessante opzet, waarin leerlingen worden gestimuleerd om een deel van hun boekenlijst dieper te analyseren, op basis van thematische overeenkomsten, met behulp van de analytische kennis die zij hebben opgedaan. Leerlingen leren thema's te benoemen, daarin aspecten te onderscheiden, en daarna de literaire werken te exploreren op die aspecten.

De lessen werken toe naar een mondeling gesprek, in groepen, waarin die thematische samenhang centraal staat. Leerlingen kunnen dat gesprek voorbereiden dat waarschijnlijk in de kern een contrast-vergelijkingsschema volgt; de literaire werken vormen wisselende paren op de vier aspecten van het thema dat de werken aan elkaar bindt.

Overwegingen

De samenhang in dit ontwerp berust op de functioneel-procedurele benadering. De eindtaak is dat leerlingen met de docent in gesprek gaan over interpretaties van literaire teksten aan de hand van aantekeningen en gespreksvoering. Leerlingen exploreren in gesprekken literaire werken en oefenen om over literaire werken te praten met elkaar, en ontdekken tegelijkertijd meer in de teksten die ze lezen. Inhoud (literaire teksten) en taalbeheersing (explorerend spreken) gaan hand in hand op functionele wijze. De werkwijze berust op het dialogisch gesprek over literaire werken (publicaties van Janssen en van Schrijvers), aangevuld met leeractiviteiten om thema's uiteen te rafelen in aspecten.

Aandachtspunten

De lesopbouw kan aan kracht winnen als kwaliteitseisen geëxpliciteerd worden. Wanneer is het gesprek geslaagd? Kijken de leerlingen eerst naar voorbeelden van een exploratieve dialoog, om vervolgens stil te staan bij goede voorbeelden? Beoordelingscriteria voor het gesprek én voor de inhoudelijke diepgang op vlak van literatuur, zouden het uitgangspunt én het sluitstuk kunnen vormen voor deze les.

Duidelijk mag worden welke benadering gekozen wordt voor het gesprek, de exploratieve dialoog of het taaldenkgesprek. Die keuze mag voorzien worden van argumenten en kwaliteitskenmerken.

De keuze van literaire thema's kan spannender. De huidige opsomming in de handleiding zou je arm kunnen noemen (vriendschap, oorlog, liefde ...), waardoor de gesprekken kunnen verzanden in stereotiepe benaderingen. De jury zou overwegen om voor themalijsten én genrelijsten te zorgen en de leerlingen te laten reflecteren over het terugkeren van bepaalde thema's in specifieke genres bijvoorbeeld. Maar dat gaat het doel van het voorbereiden op een mondeling misschien voorbij.

De samenvatting en de keuzeopdracht bij de boekopdracht zijn misschien minder relevant. Beide opdrachten dragen niet bij aan een demonstratie van samenhangend onderwijs Nederlands.

De lessenserie omvat vrij veel denk- en doe-stappen die hier en daar wat meer toelichting verdienen. Het is ook niet altijd helder waarom bepaalde stappen gezet moeten worden in de voorbereidingsfase en wat dan de meerwaarde is van een (eind)gesprek in maart. Kunnen de opbrengsten in de voorgaande fase niet al voldoende materiaal opleveren om tot beoordeling te komen?

Ook de manier waarop leerlingen thema's bepalen (invalshoeken worden genoemd, niet helemaal helder wat wat is), lijkt wat arbitrair. Dat komt wellicht ook doordat in de lessenserie de hamvragen slechts kort worden aangestipt. Een concreet voorbeeld kan daarbij helpend zijn.

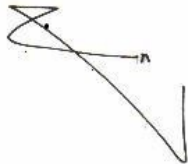
De kennis van literaire middelen wordt hier ingezet om begrip van de literaire werken te vergroten: maar hoe blijkt dat leerlingen daarin samen verder komen en dat daadwerkelijk literair inzicht in de werken wordt uitgediept? In de voorbeelden van de mindmaps blijft dat toch wat oppervlakkig.

Wat de theoretische onderbouwing in de ZKHO betreft, liggen er nog wel mogelijkheden tot verbetering bij de leereffecten en dragende principes. Die worden nu wel benoemd, maar beperkt onderbouwd.

4

Namens de jury,

Gert Rijlaarsdam

A handwritten signature in black ink, consisting of a stylized, cursive script that starts with a small loop and ends with a vertical stroke.

Juryleden

vanwege Netwerk Didactiek Nederlands: Gino Bombeke, Carl Brüsewitz,
Kathleen Leemans & José Vandekerckhove

vanwege de Werkgroep Onderzoek en Didactiek Nederlands: Martijn Koek,
Nienke Nagelmaeker, Gert Rijlaarsdam, Liselore van Ockenburg & Nellianne
van Schaik-Maljaars